

תרומת המידור במצרים

להפתעה במלחמת

יום הכיפורים

רק צוות מצרי מצומצם ביותר עסק בהכנות למלחמה, בעוד שכל שאר גורמי השלטון נתרו ממודרים וניהלו חיי שגרה. זו אחת הסיבות המרכזיות להפתעה של מלחמת יום הכיפורים ולהישגים שהיו למצרים בתחילת המלחמה

סא"ל (מיל') יוחאי שקד

מבוא

ב-6 באוקטובר 1973 פתחה מצרים – יחד עם סוריה – במלחמת יום הכיפורים. את המלחמה תיכננו המצרים תחת מעטה כבד של סודיות ושל מידור, עד כי אפילו מדינאים מצרים בכירים לא שותפו בהכנות המעשיות למערכה.

הפיקוד המצרי השקיע מאמצים ניכרים כדי להשיג הפתעה אסטרטגית ואופרטיבית, אך נראה כי לא ציפה שיצליח עד כדי כך ולא ראה בהצלחתה של תוכנית ההונאה משום תנאי בל יעבור לביצוע המתקפה. הוא התכוון לכ-20 אלף הרוגים מצרים בשלב הראשון של הלחימה, כיוון שהעריך שלא יצליח להפתיע את הישראלים. ניתן לומר במידה מסוימת של ודאות, כי ראשי השלטון במצרים הופתעו מהצלחתם להפתיע את ישראל.

תוכנית ההונאה המצרית – בעיקר ברמות הטקטית והאופרטיבית – כבר זכתה למחקרים רבים, אולם ההיבט שבו מתמקד מאמר זה – המידור ברמה המדינית-אסטרטגית – עדיין לא זכה לתשומת הלב הראויה.

חשוב לציין שלמנהיג במדינות בעלות שלטון ריכוזי יש חופש פעולה נרחב ביותר, ובידו סמכויות כמעט בלתי מוגבלות, שמסייעות לו לשמור סודות ולהסתיר תוכניות מלחמה

אפילו ממקורביו. ישנן הוכחות ממשיות שסאדאת לא שיתף את חבריו להנהגה בתוכנית המלחמה ובעיקר בתאריך פרוץ המלחמה. (זאבי, 1980, עמ' 7)

ישראלות המידור בתוכנית ההונאה

שורשיה של תפיסת הביטחון המצרית בשנות ה-70 יונקים באופן ישיר מהדוקטרינה הסובייטית. באותן השנים תירגמו המצרים, פירסמו והטמיעו בתפיסת הביטחון ובתורת הלחימה שלהם את הדוקטרינה הסובייטית, ובכלל זה את דוקטרינת ההונאה הסובייטית, שגובשה במהלך מלחמה העולם השנייה

קצין מודיעין

ולאחריה וכונתה "מסקירובקה". (זאבי, 1980, עמ' 27-28) על-פי הדוקטרינה הסובייטית מושגת הפתעה בתחילת המלחמה באמצעות שני אלמנטים מרכזיים – אקטיבי (הונאה) ופסיבי (שמירת סודיות).

ברמה האסטרטגית מיועדת "מסקירובקה"¹ לסייע בקידום המטרות הלאומיות הבסיסיות ולהטעות את האויב ביחס לשאלות המדיניות העומדות על הפרק וכן ביחס למצב הצבאי והכלכלי של המדינה. "מסקירובקה" צריכה להסתיר את כוונתה של המדינה לצאת למלחמה,

את ההכנות שהיא עושה לקראתה וכן את תוכניות ההתקפה הספציפיות: כיוון המאמץ העיקרי, שיטת הלחימה וכו'. "מסקירובקה" ברמה האסטרטגית מונחת על-ידי הדרג המדיני ומבוצעת על-ידי הצמרת הביטחונית-צבאית, שאחד מתפקידיה המרכזיים הוא לוודא שהצבא כולו והסקטור האזרחי ישותפו

- למנהיג במדינות בעלות שלטון ריכוזי יש חופש פעולה נרחב ביותר, ובידו סמכויות כמעט בלתי מוגבלות, שמסייעות לו לשמור סודות ולהסתיר תוכניות מלחמה אפילו ממקורביו

בהכנות למלחמה, בלי שהם יידעו איזה תפקיד הם ממלאים בפועל ובאיזו מידה הם חלק מתהליך ההונאה. ראוי להדגיש כי ברמה האסטרטגית – בניגוד לרמות הנמוכות יותר – נעשה שימוש רב יותר בשמירה על הסודיות מאשר בהונאה כדי ליצור הפתעה אסטרטגית.

שמירת הסוד והמידור

השיטות שהדגישו הסובייטים לשמירת הסודיות הן: ביטחון שדה, אבטחת מסמכים, אבטחת מתקנים, צנזורה צבאית, אבחון כוח אדם ובראש ובראשונה המידור. הדוקטרינה הסובייטית

מדגישה שמספר שותפי הסוד לכוונה ולתוכנית צריך להיות מצומצם ככל האפשר, ולכן מאמצי ההסתרה צריכים להיות מכוונים הן כלפי חוץ (האויב) והן כלפי פנים (הכוחות שיוציאו לפועל את התוכנית).

מידור אין משמעותו מניעת כל המידע מכל האנשים, שכן נקיטת גישה כזאת עלולה להביא לאי-תפקודה המוחלט של המערכת. משמעות המידור היא מסירת מידע בזמן הנכון ובמינון הנכון לכל שותף סוד כך שהוא לא יקבל מידע מעבר לנחוץ לו באופן מיידי לשם ביצוע חלקו בתוכנית בכללותה.

ישנן שלוש רמות של מידור ברמה האסטרטגית: שותפי סוד מלאים, שותפי סוד חלקיים וממודרים באופן מוחלט. בהקשר שלנו כוללת הרמה הראשונה של שותפי הסוד המלאים את כל מי שידעו הן את פרטיה של התוכנית המבצעית המצרית והן את לוחות הזמנים לביצועה.

הרמה השנייה כללה את אלה שידעו על הכוונה הכללית לצאת למלחמה, אך לא על לוחות הזמנים המדויקים. באשר לתוכנית המבצעית – הם היו בקיאים רק באותם היבטים הנוגעים ישירות לתפקידיהם.

המשתתפים לרמה השלישית כלל לא ידעו אם התקבלה החלטה כלשהי ביחס ליציאה למלחמה, ובוודאי שלא היה להם שום מושג על לוחות הזמנים. באשר לתוכנית המבצעית – גם הם היו בקיאים רק באותם היבטים הנוגעים ישירות לתפקידיהם. חשוב לציין, כי ככל שהתקרב המועד המתוכנן למלחמה, כך היה צורך להגדיל את מספרם של שותפי הסוד.

הציבור הרחב אומנם אינו יכול להיות שותף סוד לתוכנית המלחמה, אבל כל שלטון – גם הריכוזי ביותר – אינו יכול להחליט על יציאה למלחמה בלי להכין את אזרחיו לקראתה. בספר "מלחמת רמדאן" נכתב כי כך עשה גם סאדאת: "במקביל נעשתה גם פעולה להכנת המדינה והעם למלחמה העתידה, לסיבוב הרביעי בסכסוך הערבי-ישראלי, למערכה הגורלית" (אלבדרי, 1974, עמ' 60)

פרק א' – ההכנות המקדימות למלחמה

בניית האופציה הצבאית למלחמה

בקיץ 1972 הורה הנשיא סאדאת לשר המלחמה שלו, מוחמד צאדק, להשלים עד אוקטובר 1972 את ההכנות למלחמה. ב-24 באוקטובר 1972 כינס סאדאת את המועצה העליונה של הכוחות המזוינים, ומהדיון שהתנהל שם הבין שהצבא אינו מוכן מבחינת כשירותו ותוכניותיו. שמונה ימים לאחר אותה ישיבה הדיח סאדאת את צאדק ומינה במקומו את איסמאעיל עלי, ששירת קודם לכן כראש המודיעין הכללי. עלי נכנס לתפקידו ב-30 באוקטובר 1972, ומסוף נובמבר החל לעבד תוכנית התקפית, "שנועדה מלכתחילה לשמש כאופציה צבאית נבחרת בידי מצרים, למקרה של אי-התקדמות בתהליך המדיני" (בר, 1986, עמ' 28) מהשתלשלות דברים זו ניתן להסיק שסאדאת החליט לצאת למלחמה בקיץ 1972 או לכל המאוחר בסתיו של אותה שנה.

אם נכונה הנחה זו, הרי המסקנה היא שסאדאת לא שיתף איש בהחלטה שקיבל, שכן בשום ספר זיכרון של בכיר מצרי אין אזכור להחלטה של סאדאת בקיץ או בסתיו 1972 לצאת למלחמה. וכך כותב, למשל, ראש אגף המבצעים באותה עת, עבד אל-עיאני אל-גמסי על ישיבת המועצה העליונה של הכוחות המזוינים באוקטובר 1972:

"ענייני המלחמה היו עיסוקנו העיקרי במצרים. הנשיא סאדאת דיבר בבירור כאשר הצהיר בפנינו במספר הזדמנויות על כוונותיו באומרו כי הוא החליט לצאת למלחמה, וכי כוחותינו המזוינים צריכים להיות מוכנים לכך. דבריו בפני המועצה העליונה של הכוחות המזוינים, שהתכנסה בגיזה ב-24 באוקטובר 1972,

נשיא מצרים, אנואר א-סאדאת

את ההחלטה לצאת למלחמה קיבל סאדאת בקיץ 1972 או לכל המאוחר בסתיו של אותה שנה

מבהירים זאת היטב. אולם ההחלטה על המלחמה לא קיבלה את הגושפנקה הרשמית, שבעקבותיה היו צריכים לבוא צעדים מעשיים בדרג של המדינה ושל הכוחות המזוינים, אף שהכנת המדינה למלחמה והכנת הכוחות המזוינים וציודם לשם כך נמשכו ולא פסקו אף לרגע. (גמסי, 1987, עמ' 152)

מועד ההחלטה לצאת למלחמה

מאחר שאין שום עדות לכך שסאדאת החליט כבר ב-1972 לצאת למלחמה, הרי יש לבחון את האפשרות שההחלטה התקבלה רק ב-1973. חוקרים אחדים טוענים שסאדאת החליט על המלחמה לאחר שתי הפגישות שקיים יועצו, חאפז איסמאעיל, עם הנרי קיסינג'ור בתחילת 1973. העדויות על פגישות אלה חלוקות: סאדאת והייכל טוענים כי קיסינג'ור העביר במהלכן מסר, שלפיו כל עוד מצרים היא הצד המובס, אין הוא יכול לקדם את הסדר מדיני. לטענה זו אין שום אישור במקורות האמריקניים, אולם ייתכן כי זה מה שהבין סאדאת מהפגישות, ובעקבותיהן התחזקה תחושתו שללא מלחמה אין לו שום סיכוי להניע את התהליך המדיני.

חיזוק להנחה זו ניתן למצוא במהלכים שנקט סאדאת לאחר המגעים עם קיסינג'ור: במאוס 1973 הוא הרכיב ממשלה חדשה בראשותו, וזו החליטה ב-5 באפריל כי אין מנוס מיציאה למערכה צבאית.

הפגנת התופנות למלחמה

"התכנון החל עם כניסתו של אחמד איסמאעיל עלי לתפקידו כשר המלחמה ב-1 בנובמבר 1972. המשימה הראשונה שעמדה לפני שר המלחמה החדש הייתה שיקום מערכת הביצורים המצרית בקו התעלה (סוללות העפר) ועדכון תוכנית ההגנה המצרית – תוכנית 200 – שהזונוחה, כביכול, בתקופת כהונתו של קודמו, צאדק. משימה זו הושלמה בתוך חודש ימים, ב-20 בנובמבר". (בר, 1986, עמ' 42)

"בסוף ינואר 1973 התארגן מחדש הפיקוד

המשותף של איחוד הקהילות הערביות (האיחוד בין מצרים, סוריה ולוב, שהוכרז בבנגאזי באפריל 1971), ואחמד איסמאעיל התמנה למפקד הכללי של "הכוחות המזוינים המשותפים". (בר, 1986, עמ' 42)

"בעקבות זאת נמסר לאגף המבצעים של המפקדה הכללית המשותפת לבדוק את המצב הצבאי בחזית הסורית והמצרית, לסקור את צורכי הפתרון הפתוחות בפני האסטרטגיה הערבית ולעבד שיטת שליטה מאוחדת בשתי החזיתות... ב-10 במאוס 1973 סיים המפקד הכללי של הכוחות המזוינים המשותפים את בדיקת התכנון למהלומה האווירית המשותפת, שנועדה לפתוח את המלחמה על מנת להחליש את כוח האוויר הישראלי ולשתק את רשת השליטה ולוחמת-הנגד האלקטרונית". (אלבדרי, 1974, עמ' 57)

בסוף פברואר 1973 הוציא הנשיא סאדאת את ההנחיות האסטרטגיות למלחמה, ובהן כתב: "הכרח שתהיה ידינו על העליונה ב-24 השעות הראשונות לחימה". (סאדאת, 1978, עמ' 184) הנחיות אלה, שניתנו לשר המלחמה, קבעו כי יש להמשיך לתכנן בפירוט את תוכנית האב למתקפה. אין אזכור שמישהו מהדרג המדיני – נוסף על הנשיא סאדאת – היה שותף לגיבוש הנחיות אלה.

"ב-21 במאוס 1973 קיים המפקד הכללי של הכוחות המזוינים ישיבה עם אגף המבצעים, ובה נקבעו פרטי יום ה"ע" ושעת ה"ש"... ב-1 באפריל 1973 אורגן שיתוף הפעולה בחזית הסורית: נקבעה שיטת הפיקוד המשותף והשליטה בשתי החזיתות והדרכים לחילופי האינפורמציה ביניהן". (אלבדרי, 1974, עמ' 57)

נוהל הקרב שתואר על-ידי הכותבים המצרים, ושנעשה לכאורה בשיתוף פעולה עם סוריה,² הוא תהליך שגרתי של הצבאות להכנת תוכניות מבצעיות לשעת חירום, גם כאשר אין כוונה ממשית לבצען בטווח הזמן המידי. נוהל הקרב להכנת התוכניות התנהל באופן ממודר תוך ביצוע צעדי הסתרה רגילים הנהוגים במקרים כגון אלה. אילו היה התהליך נחשף על-ידי ישראל, לא היה בכך כדי להצביע על כוונה קונקרטיה ועל מועד צפוי – ולכן המידור שנקט היה שגרתי כלפי הצבא וכלפי האויב. בכל מקרה היה נוהל הקרב, המשותף לשני הצבאות ואשר מתואר על-ידי המצרים, מצומצם ביותר (שני הצדדים מיעטו לנסוע זה אל זה) ומנע דליפת סימנים המעידים על קיומו. וכך תוארו הדברים בספר "מלחמת הרמדאן": "מצד אחד נערכה פעולת תדרוך במשימות המבצעים לדרגים השונים, ופעולות אלה הוצגו כתרגילים טקטיים. כן נקבע סדר מיוחד לתפוצה של מסמכי תוכניות הפעולה בכל הדרגים וכן מדרג לדרג הנמוך ממנו תוך הגדרת בעלי התפקידים

השיטה שנקטו המצרים גורסת שתוכניות

התקפיות, בניגוד לתוכנית הגנה, אינן

יורדות לדרגים הטקטיים ואפילו לא

האופרטיביים

הנמוכים בהדרגה לפי לוח זמנים

קבוע". (אלבדרי, 1974, עמ' 55)

השיטה שנקטו המצרים, ושהועתקה מהסובייטים, גורסת שתוכניות התקפיות, בניגוד לתוכנית הגנה, אינן יורדות לדרגים הטקטיים ואפילו לא האופרטיביים (רמת הארמייה, הפיקוד והזרוע), אלא התוכניות מוטמעות דרך מערכת התרגילים והאימונים, כך שכל גוף יודע לבצע, גם אם אינו מודע לכך שהמתווה המתורגל הוא חלק מתוכנית קונקרטיה להתקפה, הקיימת ברמת המטכ"ל ומשרד המלחמה. גם במקרה זה של גיבוש התוכנית לקראת מלחמת יום הכיפורים עשו כל הכוחות, שעתידים היו להשתתף במלחמה, את מה שציפו מהם, דהיינו להכין אופציה התקפית, בלי שהיו בטוחים באותו שלב שהתוכנית הזאת אכן תתממש.

סאדאת, ועליו הוטל ב-24 באוקטובר 1972 לרענן את תוכנית ההגנה לחירום, וב-30 בנובמבר 1972 הוא החל לעבד תוכנית התקפה, שקוויה הבסיסיים הושלמו בינואר 1973. (סאדאת, 1978, עמ' 179) התוכנית אושרה על-ידי הנשיא ב-5 ביוני 1973 בשדה התעופה אל-כותמיה (באמצע הדרך בין קהיר לסואץ). הנשיא סאדאת מציין בזיכרונותיו, שבעת פגישת התיאום הסודית עם הנשיא הסורי אסד לצירוף סוריה למלחמה הוא החליט "לצאת למערכה שלי השנה, ונתתי את ההוראות הנאותות לפריק-אוול אחמד איסמאעיל עלי". (סאדאת, 1978, עמ' 182) הדבר מצביע על כך ששר המלחמה היה שותף מלא וראשון בכל

קיומה של תוכנית הונאה אסטרטגית מוזכרת לראשונה בזיכרונותיו של סאדאת מייד לאחר שהוא מתאר את פגישתו עם נשיא סוריה באפריל 1973: "אם כי לא היה בדעתי להתחיל את המלחמה במאי 1973, הרי במסגרת תוכניתי להטעיה אסטרטגית פתחתי בתעמולה בכלי התקשורת". (סאדאת, 1978, עמ' 182) התאריך אשר מצביעים עליו כמוקדם ביותר לקיומה של תוכנית האב למתקפה הוא 14 בינואר. (זאבי, 1980, עמ' 31) סביר להניח שבמקביל לתכנון המתקפה גם הוכנה תוכנית ההונאה המדינית-אסטרטגית (שכללה תוכנית לשמירת הסודיות) – תוכנית שאותה הפעיל סאדאת לאחר פגישתו עם אסד לקראת מאי 1973.

רמטכ"ל צבא מצרים במלחמה. סעד אדין שאזלי

פרק ב' – החשיפה לדרג המדיני

המועצה לביטחון לאומי

בתקופה שקדמה למלחמת יום הכיפורים היו במצרים שתי מועצות שעסקו בגיבוש ובקביעה של יעדים לאומיים ובדרך להשיגם. הבכירה ביותר הייתה המועצה לביטחון לאומי, שהתכנסה רק פעם אחת – ב-30 בספטמבר 1973, כשבוע לפני המלחמה. השנייה הייתה המועצה העליונה של הכוחות המזוינים. בעולם מקובל שבמועצה לביטחון לאומי קובעים את היעדים הלאומיים של המדינה, פורטים אותם ליעדים מדיניים וצבאיים וקובעים את הזדרכים להשיגם. במילים אחרות, במועצה כזאת נקבעות ההחלטות הגורליות אם לצאת למלחמה לשם השגתו של יעד לאומי עליון.

הרכב המועצה המצרית לביטחון לאומי אינו מפורט בכתובים, ורק מוזכר בהם כי שר ההספקה המצרי היה חבר בה. (גמאסי, 1987, עמ' 161) דבר זה מרמז על כך שרוב שרי הממשלה, ואולי כולם, היו חברים בה. המועצה כללה איפוא – בין היתר – את הנשיא, את סגן הנשיא, את שר המלחמה, את שר החוץ, את השרים הכלכליים ואת יועץ הנשיא לביטחון לאומי.

במקורות לא מצוין שום כינוס של המועצה לביטחון לאומי לפני ספטמבר 1973, כך שנראה כי מועצה זו לא השתתפה בקבלת החלטות, ורוב חבריה היו ממודרים מההחלטה לצאת למלחמה. על-פי עדותו של יועץ הנשיא, מוחמד איסמאעיל, גם בכינוס שהתקיים שבוע לפני המלחמה "לא גילה הנשיא סאדאת למועצה לביטחון לאומי את היום שנקבע לפתיחה במלחמה". (גמסי, 1987, עמ' 161) יחד עם זאת הוא "הודיע לחבריה על הכוונה לפתוח במלחמה מוגבלת בזמן הקרוב". (בר, 1986, עמ' 44) נראה שרוב חברי המועצה לביטחון לאומי – בעיקר השרים הפחות בכירים – לא היו שותפים למידע הקונקרטי על כוונת מצרים לצאת למלחמה. כינוסה של המועצה שבוע לפני פרוץ המלחמה נועד, כנראה, למלא את החלק התחיקתי והסמלי בנוהלי העבודה ה"דמוקרטיים" של השלטון המצרי.

שר המלחמה

נראה ששר המלחמה, פריק-אוול חאפז איסמאעיל עלי, היה שותף סוד מלא להכנות למלחמה. הוא היה יד ימינו של הנשיא

באפריל 1973 קיבל הרמטכ"ל שאזלי הוראה משר המלחמה איסמאעיל עלי לפתח את התוכנית ההתקפית מזרחה, לעבר מעברי ההרים

פרטי הכוונה והתוכנית לצאת למלחמה. עליו הוטל לדאוג לקשר בין הדרג המדיני לצבאי וכן לכשירות המלאה הן של המדינה והן של הצבא לבצע את מהלכי המלחמה ולהשיג את יעדיה.

סגן שר המלחמה

הפעם היחידה שהוזכר קיומו של סגן שר המלחמה, ליווא חסן עבד אל-קאדר, בהקשר של ההכנות למלחמה הייתה בעת השתתפותו בישיבה של המועצה העליונה של הכוחות המזוינים באוקטובר 1972. באותה ישיבה התנגד סגן השר לפתיחה במלחמה, והנשיא נוף בו ודרש ממנו שיישאר בגבולותיו. "אתה איש צבא, לא פוליטיקאי", הוא אמר לו. (שאזלי, 1989, עמ' 45)

ראש אגף המבצעים המצרי במלחמה, עבד אל-ע'אני אל-גמסי

נפגש בסוף אוגוסט 1973 בחשאי באלכסנדריה עם הקצונה הבכירה הסורית לקביעת המועד לתחילת המלחמה

באפריל 1973 בישיבה בראשות הנשיא (שהתמנה גם לראש-ממשלה מספר ימים לפני כן) יפה אחד, עם הסתייגויות מסוימות, כי אין מנוס מלפתוח במערכה צבאית". (גמסי, 1986, עמ' 153) אולם החלטת הממשלה דיברה רק על כוונה כללית לצאת למלחמה, ולשרים לא ניתנו הוראות דחופות להתכונן לעימות צבאי ובוודאי שלא הוגדר חלון זמן, שבמהלכו יש להשלים את ההכנות למלחמה. לעומת זאת יש יותר מרמז אחד כי נמסר לממשלה באותה ישיבה שהדרך המדינית עדיין לא מוצתה, וייתכן שהמלחמה היא נמנעת, אם תצלח דרך זו. דהיינו מצד אחד נחשפה בפני הממשלה הכוונה הכללית לצאת למלחמה, ומצד אחר עורפלה אותה כוונה, ובוצע מידור בכפל המסרים המנוגדים שנמסרו לממשלה.

נראה שכל חברי הממשלה, למעט שר המלחמה, היו ממודרים מתוכניות המלחמה, וכל שר תרם את תרומתו לקראתה בעקבות דרישתו הכללית של סאדאת להתכונן לעימות קרוב. ההונאה פעלה איפוא גם עליהם: הם ידעו על כוונה כללית ומעורפלת לצאת למלחמה, אבל היו ממודרים מהתוכניות הקונקרטיים ומהמועד המתוכנן.

באופן מסורתי יש לשר הפנים במצרים חשיבות רבה בהכנות למלחמה בהיותו הממונה על ביטחון הפנים. אולם הנשיא סאדאת קיצץ בסמכויות הפיקוח הבלתי מוגבלות שהיו למשרד הפנים על האזרחים, על אנשי הממשל ועל כוחות הביטחון, וייתכן שעובדה זו מצביעה על כך ששר הפנים – כמו השרים האחרים – לא היה שותף סוד לקראת המלחמה, ובכתובים אף לא מוזכר חלקו בהכנות.

ייעוץ הנשיא

באותם ימים היה לסאדאת יועץ אישי לביטחון לאומי בשם מוחמד חאפז איסמאעיל. היועץ השתתף הן בפגישות המכריעות עם קיסנג'רי באביב 1973 והן בישיבות הממשלה (גמסי, 1987, עמ' 153) ובישיבות המועצה לביטחון לאומי (ייתכן שכמוכיר המועצה). בספרו הוא מציין – והדבר אף מצוטט אצל גמסי – שבפגישה זו לא גילה הנשיא סאדאת למועצה לביטחון לאומי את היום שנקבע לפתיחת המלחמה. (גמסי, 1987, עמ' 161) ממעט העדויות הקיימות אי-אפשר להעריך באיזו מידה היה חאפז איסמאעיל שותף סוד, אך סביר להניח שבשל קרבתו הרבה לנשיא הוא היה שותף לרוב המהלכים. יתר על כן, העובדה שהוא טורח לציין כי אפילו שבוע לפני המלחמה לא גילה הנשיא למועצה לביטחון לאומי על מועד הפתיחה באש מרמות על כך שבידיו היה מידע זה, וכי מדובר בסוג מסוים של התרברבות.

ראש המודיעין הכללי

בספרי זיכרונותיהם של ראשי השלטון במצרים לא מוזכר ראש המודיעין הכללי המצרי בהקשר של ההכנות למלחמה. המודיעין הכללי במצרים אחראי על פעולות סיכול נגד איומים על גורמי השלטון מבפנים ומבחוץ, על מבצעים מיוחדים ועל מבצעי

131) לדברי שאולי החליט סאדאת במהלך שיחתו איתו להדיח את ליווא חסן יחד עם שר המלחמה צאדק, ומכאן מובן שהוא לא היה שותף בהכנות למלחמה. (שאולי, 1989, עמ' 132) לא ידוע אם לאחר מכן מונה סגן לשר המלחמה איסמאעיל עלי.

המלחמה

ב-26 במאוס 1973, כשמונה ימים לפני פגישתו עם הנשיא הסורי אסד, מינה סאדאת את עצמו לראש-ממשלה נוסף על מינויו למושל כללי. בכך ריכז הנשיא סאדאת את כל הסמכויות הצבאיות והמדיניות במדינה. "יש הוכחה ממשית שסאדאת מנע מהנהגה המדינית מלדעת על תוכנית המלחמה – ובעיקר את תאריך היציאה למלחמה". (זאבי, 1980, עמ' 38)

לחזוק טענתו מביא אהרון זאבי ציטוטים נרחבים מספרו של סאדאת על כך שגם מספר ימים לפני המלחמה, בכינוסים של המועצה לביטחון לאומי ושל המועצה העליונה של הכוחות המזוינים, לא נמסר למשתתפים דבר על המתקפה הממשמשת ובאה. נוסף על כך היו חמישה מהשרים מחוץ למצרים כשנפתחה המלחמה – ובהם גם שר החוץ! יתר על כן, ב-3 באוקטובר 1973 דנה הממשלה בהצעת האיחוד הלווי-מצרי, ובאותה עת לא ידע איש ממשלתפי הדיון על התוכנית לצאת למלחמה.

ראוי להזכיר שהממשלה החדשה במצרים היא שהחליטה ב-5

מהנשיא ב-22 בספטמבר 1973. (שאולי, 1989, 149) המסקנה היא שהרמטכ"ל היה שותף סוד מלא לקראת המלחמה.

קציני החלטה הכללי

ראש אגף המבצעים, ליווא עבד אל-עיאני אל-גמסי, מציין בספרו שיחודש מאי חלף, בלי שנתקבלה החלטה מדינית". (גמסי, 1987, עמ' 158) היה זה אחד התאריכים שהוא וצוות עוזריו באגף המבצעים הביאו בפני הנשיאים סאדאת ואסד באפריל 1973 כמועד אפשרי למלחמה. נוסף על כך השתתף גמסי בפגישה החשאית בסוף אוגוסט 1973 באלכסנדריה עם הקצונה הבכירה הסורית לקביעת המועד לתחילת המלחמה. כלומר, ראש אגף המבצעים במטכ"ל המצרי ידע החל מאביב 1973 על הכוונה הקונקרטית לצאת למלחמה, היה בקי במתווה התוכנית ובמועד הצפוי לתחילתה, ובכך היה שותף סוד מלא.

בפגישת התיאום המצרית-סורית, שהתקיימה בחשאי באלכסנדריה ב-22-23 באוגוסט 1973, השתתפו מהצד המצרי שבעה קצינים נוסף על שר המלחמה: הרמטכ"ל; ראש אגף המבצעים; ראש המודיעין הצבאי; ראש הזרוע האווירית, ראש הזרוע הימית, ראש זרוע ההגנה האווירית וקצין הקישור המצרי לצבא סוריה, שמונה כחודשיים לפני כן. זו חבורת

הקצינים שהייתה שותפת סוד למלחמה – כולל התאריכים שהוצעו לדרג המדיני לפתיחה במלחמה. סביר להניח שבאותו מועד – 22-23 באוגוסט – הוכנסו ראשי הזרועות של הצבא המצרי כשותפי סוד מלאים, אם כי

ייתכן שהם הוכנסו בסוד העניינים זמן קצר לפני כן. חשוב לציין שלמפקדי כוחות היבשה (מפקדי הארמיות והפיקודים) ולשאר קציני המטכ"ל נמסר על הכוונה לצאת למלחמה רק בעת כינוס המועצה העליונה של הכוחות המזוינים, ב-1 באוקטובר 1973, וגם אז לא מסר להם הנשיא את התאריך המדויק – הם מודרו גם שישה ימים לפני פרוץ הקרבות.

לסיכום: עד ה-23 באוגוסט 1973 ידעו רק ארבעה אנשי צבא הן על הכוונה לצאת למלחמה והן את התאריך לפתיחתה. היו אלה שר המלחמה, הרמטכ"ל, ראש אגף המבצעים וקצין הקישור לצבא סוריה, ליווא בהא א-דין נופל.

מה-23 באוגוסט 1973 ועד לפרוץ הקרבות הצטרפו רק שותפי סוד בודדים, ובהם ראשי הזרועות וראש מנהלת המודיעין הצבאי. ייתכן שהצטרפו שותפי סוד נוספים – בעיקר מקרב עוזריהם של ארבעת שותפי הסוד הבכירים.

המסקנה היא איפוא שבצבא המצרי היה מידור קפדני על עצם ההחלטה לצאת למלחמה ועל מועדה, ופחות מעשרה קצינים היו שותפי סוד מלאים למידע זה. אין כל ספק שהם הקפידו לשמור סוד ולמדר את סביבותיהם. שאר קציני הצבא נחשפו לסוד בהדרגה – לפי לוח זמנים מתוכנן ולפי תפקידיהם ודרגותיהם – במהלך השבוע האחרון לפני המלחמה. לאחרונים שבהם נודע על המלחמה רק שעות ספורות לפני פריצתה.

איסוף בארצות אויב, ובעיקר ישראל. ניתן להניח שראש המודיעין הכללי המצרי היה שותף סוד מלא להכנות למלחמה מתחילתן,³ מכיוון שבלעדיו לא ניתן היה לשמור על מידור הולם במערכת השלטון במצרים ובכוחות הביטחון וכן לאסוף מידע רלוונטי על כוחות צה"ל.

פרק ג' – החשיפה לדרג הצבאי

המועצה העליונה של הכוחות המזוינים

במהלך ההכנות למלחמה – מאוקטובר 1972 עד אוקטובר 1973 – נפגש הנשיא פעמיים עם המועצה העליונה של הכוחות המזוינים. הפעם הראשונה הייתה ב-24 באוקטובר 1972, בשעה שהמועצה התכנסה כדי לבחון את ההכנות של הצבא למלחמה, ודיוניה הסתיימו בהדחת שר המלחמה וקצינים בכירים נוספים. הפעם השנייה הייתה ערב המלחמה, ב-1 באוקטובר 1973, ובכינוס זה קיבל הנשיא "את דו"חות המפקדים ואחר-כך דיבר על אחריותו למלחמה". (גמסי, 1987, עמ' 161) נראה שבישיבה זו לא נמסר לנוכחים על תאריך היציאה למלחמה, אלא רק "שהם חייבים להיות מוכנים לכך שהפקודה למלחמה עשויה להינתן בכל רגע". (זאבי, 1980, עמ' 38)

נראה שחברי המועצה העליונה של הכוחות המזוינים כללו – נוסף על הנשיא – את שר המלחמה, את הרמטכ"ל, את מפקדי הזרועות (חיל האוויר, חיל הים וההגנה האווירית), את ראש אגף המבצעים, את מפקדי הארמיות והפיקודים וכן את

ראשי האגפים במטכ"ל ובמנהלות חשובות, דוגמת מנהלת המודיעין הצבאי.⁴

על-פי המקובל בצבאות בעולם אמורה מועצה זו לתרגם את כוונת הדרג המדיני לתוכנית מבצעית. אי-כינוסה בחודשים שקדמו למלחמה יכול להצביע על כך שבצבא מצרים תיכנן את ההתקפה ללא שיתוף המועצה העליונה של הכוחות המזוינים, אלא על-פי הנחיותיהם של שותפי סוד מועטים במטכ"ל ובמשרדו של שר המלחמה.

נראה איפוא שהמועצה הייתה ממודרת הן מהתוכניות הספציפיות והן מהמועד המדויק לפרוץ המלחמה בשל החשש מהדלפה ומשום שהיא יכולה הייתה למלא את תפקידה בהכנות בלי שתצטרך להיות שותפת סוד מלאה.

הרמטכ"ל

הרמטכ"ל המצרי, פריק שאולי, אחראי במידה ניכרת להעלאת כשירותו של הצבא, אף שהיה במצב של סכסוך תמידי עם שר המלחמה. הוא דאג להכין את הצבא למלחמה ותיפקד כקצין מקצועי בלי להביע עמדות בתחום המדיני. הרמטכ"ל היה בתמונת התוכנית המבצעית – ולו בתוקף היותו מפקדו של ראש אגף המבצעים, שקבע תאריכים אפשריים שונים ליום היע"י. את האישור הסופי על מועד היציאה למלחמה קיבל שאולי

הנשיאים סאדאת וטאזי

סאדאת: "אמרתי לו (לטאזי): החלטתי לצאת השנה למלחמה... מה דעתך? הוא אמר לי: אני הולך יחד איתך, אני מוכן. נכון את עצמנו"

פרק די - חשיפה למדינות נוספות

השוותף הסורי

באביב 1973, כאשר החליט סאדאת סופית לצאת למלחמה, הוא נקט מספר צעדים, שהחשוב שבהם היה ניסיון לפצל את כוחה של ישראל לשתי חזיתות. מייד לאחר שקיבל את ההחלטה הסופית לצאת למלחמה, הוא נפגש עם נשיא סוריה, הכניס אותו לתמונת ההכנות למלחמה ושיכנעו להצטרף למאמץ המצרי. כתוצאה מכך היו ראשי השלטון בסוריה בתמונת המלחמה כשבעה חודשים לפני שזו החלה.

באשר לפגישה עצמה - באפריל 1973 הגיע הנשיא אסד לאלכסנדריה לפגישה חשאית עם סאדאת. בפגישתם שיתף סאדאת את אסד בהחלטתו לצאת למלחמה: "אמרתי לו: החלטתי לצאת השנה למלחמה, נתתי הוראות לגנרל אחמד איסמאעיל. מה דעתך? הוא אמר לי: אני הולך יחד איתך, אני מוכן. נכון את עצמנו!" (גמסי, 1987, עמ' 157) סמוך לאותו מעמד גם הוצגו בפני נשיא מצרים מועדים אפשריים למלחמה שהכין אגף המבצעים המצרי. אוקטובר 1973 היה המומלץ שבהם. ראוי לציין כי הפגישה החשאית בין הנשיאים אסד וסאדאת

באלכסנדריה נערכה לאחר תיאום ראשוני, שהושג במועד לא ידוע ב-1972. כלומר, כאשר נפגשו סאדאת ואסד באפריל 1973, כבר הסתיימה למעשה הכשרת הקרקע, והיה ברור כי סוריה תשיב בחיוב לפניית מצרים להצטרף למלחמה. יתר על כן, הפגישה בין הנשיאים "נערכה לאחר שהושלם כבר חלק גדול מעבודת המטה של אגף המבצעים של הפיקוד המשותף, ולאחר שהוחלפו דעות בין הצדדים על העקרונות ועל היעדים הדרושים". (בר, 1986, עמ' 45)

הרמטכ"ל המצרי שאזלי מציין בספרו, שכבר בישיבה המכרעת של המועצה העליונה של הכוחות המזוינים ב-24 באוקטובר 1972 אמר הנשיא סאדאת על התיאום עם סוריה כי "חאפז אל-אסד משוכנע לחלוטין שכל צעד שהוא ישפר את מצבנו הנוכחי, ויהיו הקורבנות אשר יהיו. סוריה תמלא את חלקה בקרב; והם מסכימים שפעולה משולבת בשתי החזיתות חייבת להיות מתואמת מקהיר. פריק-אוול סאדק ייסע בקרוב לסוריה לעבד את הפרטים". (שאזלי, 1989, עמ' 129) יש בכך כדי להצביע על תיאום כוונות ראשוני למהלך מלחמתי עוד לפני אפריל 1973, אבל בגלל החלפת שרי המלחמה וחלק מהקצונה הבכירה במצרים לאחר אותה ישיבה התעכבה התוכנית למשך כחצי שנה ויותר ויצאה אל הפועל רק לאחר הפגישה בין הנשיאים באפריל 1973 - פגישה שהולידה את מפגש הקצונה הבכירה באוגוסט 1973. למעשה החלה עבודת התיאום הממשית לקראת ההתקפה המשותפת רק לאחר הפגישה החשאית באפריל 1973. התיאום כלל שני נושאים עקרוניים: האחד, בקשתם של הסורים לשוויון בעומק המתקפה, והאחר, הסכמה "שלא נצא למלחמה בטרם תוקם מועצה משותפת עליונה, שחבריה נציגי הכוחות המזוינים של סוריה ושל מצרים לתיאום פעולותינו".

(סאדאת, 1978, עמ' 183) באפריל 1973 קיבל הרמטכ"ל שאזלי הוראה משר המלחמה איסמאעיל עלי לפתח את התוכנית ההתקפית מזרחה, לעבר מעברי ההרים, כיוון ש"הייתה זו הוראה פוליטית. הנשיא סאדאת ניהל מגעים עם הממשל הסורי". (שאזלי, 1989, עמ' 26)

מאוגוסט 1973 היו שותפים להחלטה לצאת למלחמה במועד ספציפי - נוסף על הנשיאים אסד וסאדאת - הצמרת הביטחונית-צבאית בשתי המדינות. בולטת העובדה שכמעט לא היו קיימים שותפי סוד בדרג המדיני של שתי המדינות. הקמת מנגנון הקישור בין שני הצבאות ביוני 1973 לא הרחיב את מספר שותפי הסוד, כיוון שהוקם - לפחות בצד המצרי - במתכונת של קצין קישור.

מדיניות ע"פ

לאחר שמצרים וסוריה תיאמו ביניהן ב-22 באוגוסט 1973 את תאריך היציאה למלחמה, הן פתחו במערכת תיאום עם מדינות ערב. בסוף אוגוסט 1973 ייצא הנשיא סאדאת לביקור בממלכה

שינוי

יכולתן של המערכת המדינית ושל המערכת הצבאית במצרים להוציא מן הכוח אל הפועל את התוכנית האופרטיבית בהפתעה הייתה מותנית בביצועה של תוכנית הונאה מדינית-אסטרטגית מפורטת, שכללה שמירה קפדנית על סודיות – בעיקר באמצעות מידור.

תרומה מכרעת לבניית המידור הקפדני הייתה לנשיא סאדאת. על-פי תפיסתו, שבאה לידי ביטוי יותר מאשר פעם אחת, ישנו רק אדם אחד שמקבל את כל ההכרעות הגורליות: מנהיג המדינה. כיום אנו יודעים שסאדאת קיבל את כל ההחלטות בעצמו, בלי להתייעץ עם עוזריו. בכך הקטין נשיא מצרים עד למינימום את מספר שותפי הסוד שידעו על ההכנות למלחמה.

על הכוונה הכללית של הנשיא ידעו ראשי הצבא החל מקיץ 1972, ובמיוחד לאחר הישיבה של המועצה העליונה של הכוחות המזוינים באוקטובר 1972. עם זאת באותו מועד עדיין לא הייתה הכוונה נחרצת, והפעילות המדינית עוד נתפסה כאלטרנטיבה ממשית לאופציה המלחמתית.

יש להדגיש במיוחד שכל הדרג המדיני היה ממודר (פרט לשר המלחמה והיועץ לביטחון לאומי) מההכנות למלחמה ומהמועד

הערבית הסעודית, בקטר ובסוריה". (גמסי, 1987, עמ' 158) במקביל ביקרו באותה עת שליחים גם בירדן. נראה שהיו אלה ביקורים לצורך תיאומים מדיניים – כולל השימוש בנשק הנפט, אם תפרוץ מלחמה. ייתכן שסאדאת חשף את ההחלטה – אולי בצורה מעורפלת ודו-משמעית – לצאת בתוך זמן קצר למלחמה משותפת סורית-מצרית, אך בלי לציין מועד קונקרטי כלשהו. ב-10 בספטמבר נערכה בקהיר ועידת פסגה של שלושת מנהיגי העימות – ירדן, סוריה ומצרים – והושג תיאום ברמה המדינית. ייתכן שנושא המלחמה עלה באותה ועידה, אבל לא באופן מפורט, אלא רק ככוונה כללית. אילו היו נאמרים דברים ממשיים, היה המלך חוסיין מעביר לראש הממשלה גולדה מאיר התרעה הרבה יותר ספציפית. גם מלך ירדן היה איפוא ממודר וכנראה לא האמין ששותפיו לשיחות מתכוונים באמת לצאת למלחמה בתוך זמן קצר.

ב-17 בספטמבר 1973 ביקר הרמטכ"ל המצרי שאולי בארצות המגרב. לאחר שעידכן את המנהיגים שם בדבר ההחלטה לפתוח במלחמה נגד ישראל, הוא תיאם עם נשיא אלג'יר, בומדיין, ועם מלך מרוקו, חסן, שיגור כוחות משלוח לסוריה ולמצרים. (שאולי, 1989, עמ' 148)

לאחר המלחמה פורסם בעיתונות הלבנונית (א-נהאר), כי בסוף ספטמבר 1973 גילה הנשיא סאדאת לראש אש"ף, יאסר ערפאת, שהמערכה עומדת לפרוץ בתוך זמן קצר. למידע זה אין כל אימות, ואין זה סביר שסאדאת מסר לערפאת את המועד הצפוי לפרוץ המלחמה. אפילו כחודש לפני המלחמה, בספטמבר 1973, כאשר חשפה מצרים בפני חלק ממדינות ערב את הכוונה הקונקרטית לצאת למלחמה נגד ישראל, היא לא נקבה במועד המדויק. למשל, כאשר ביקר הרמטכ"ל שאולי באלג'יר בספטמבר 1973, הוא שיקר לנשיא בומדיין כאשר אמר לו שהתאריך טרם נקבע. כל מה ששמע מנהיג אלג'יר היה כי המלחמה תתחיל בתוך שלושה חודשים. (שאולי, 1989, עמ' 148)

פריטת המועצות

הודעה על הכוונה הכללית לפתוח במלחמה, שמועדה עדיין לא נקבע, ניתנה לשגריר בריה"מ במצרים ב-3 באוקטובר. למחרת, ב-4 באוקטובר, יומיים לפני פרוץ הקרבות, נמסרה הודעה מקבילה לשגריר הסובייטי בדמשק, אך הפעם כבר נמסר לו מתי תיפתח המלחמה. (סאדאת, 1978, עמ' 186)

הבהילות שבה התבצע פינוי המומחים הסובייטים ובני משפחותיהם מוכיחה שבריה"מ לא ידעה מראש על הכוונה והופתעה. לכאורה ידעו הסובייטים על התוכניות ההתקפיות של מצרים,⁵ אבל כנראה שייכו אותן לצורך ליצור סיבה לדרישות הנשק המצריות מהם. משתמע מכל זאת שהסובייטים לא שותפו בהכנות למלחמה ומודרו מהן באופן מוחלט. נראה שגם הם העריכו כי המצרים אינם רציניים בכוונתם לצאת למלחמה.

ראש אש"ף, יאסר ערפאת

אין זה סביר שסאדאת מסר לערפאת מראש את המועד הצפוי לפרוץ המלחמה

כוחות צה"ל בעת לחימה במרחב גשר אחמדיה

שנקבע להתחלתה. ממשלת מצרים נחשפה להחלטה לצאת למלחמה באפריל 1973, בישיבתה הראשונה לאחר כינונה על-ידי הנשיא – ישיבה שבה התבקשו השרים לדאוג להכנת המדינה למלחמה. אולם גם במעמד זה הועבר לשרי הממשלה מסר, שלפיו הדרך המדינית היא עדיין אופציה אפשרית. באותו שלב היה זה קרוב לוודאי מסר של עמימות לצורכי מידור.

באפריל 1973 היו שותפים בסוד ההחלטה הסופית לצאת למלחמה שלושת ראשי המערכת הביטחונית – שר המלחמה, הרמטכ"ל וראש אגף המבצעים – ועליהם נוסף היועץ לביטחון לאומי ואולי גם ראש המודיעין הכללי. כן נחשפה הכוונה הקונקרטית בפני נשיא סוריה, והושג תיאום בין המצרים לסורים על יציאה משותפת למלחמה. מאוחר יותר, כנראה במאי 1973, "הוקם צוות בין-משרדי לתיאום פעולות ההגנה. בצוות זה היו נציגים ממשרדי המלחמה, החוץ וההסברה. הצוות עקב אחר ביצוע התוכנית ההגנתית וההסברתית ודאג לרציפותה". (בר, 1986, עמ' 39) ייתכן שהיו צוותים נוספים שתרמו להכנת המדינה למלחמה מבחינת מלאים והגנה אזרחית, אבל היקפם היה קטן, והם בכל מקרה היו ממודרים מהתוכניות הקונקרטיות לצאת למלחמה – כמו כל גופי הביצוע הממשלתיים. באוגוסט 1973, כחודשיים לפני המלחמה, נוספו עוד מספר קצינים בכירים לקבוצת שותפי הסוד, ובהם ראשי הזרועות, ראש

מנהלת המודיעין הצבאי וקצין הקישור לצבא סוריה. ייתכן שאחזים מהם היו חשובים להחלטות עוד לפני כן, אבל מהתאריך הזה הם היו בקיאים גם במועד הצפוי לתחילת המלחמה. כארבעה שבועות לפני המלחמה החלה מצרים לחשוף בפני מדינות ערב את כוונתה לצאת למלחמה. בספטמבר 1973 הוחל בתיאום פרטני עם אותן מדינות ערב שאמורות היו להשתתף במלחמה בצורה ישירה (שיגור כוחות משלוח) או עקיפה (הפעלת נשק הנפט). לאותן מדינות נמסרה הכוונה הקונקרטית לצאת למלחמה, אבל לא נמסר להן המועד המדויק, אלא רק טווח הזמן הצפוי. בהסתמך על ניסיון העבר ייתכן שאותן מדינות ערביות לא האמינו שהמלחמה אכן תפרוץ.

הכוונה לצאת למלחמה נחשפה בפני בריה"מ רק יומיים-שלושה לפני פרוץ הקרבות, בשעה שכבר לא ניתן היה לעצור את התהליך או להכשילו. נראה שהמצרים לא התבססו בהכנותיהם למלחמה על סיוע מעצמתי – חומרי או מדיני. ייתכן שקיוו כי יקבלו בסופו של דבר סיוע מדיני מארה"ב – כפי שאכן אירע בפועל.

לכוחות עצמם ניתנה התראה של ימים בודדים עד מספר שעות להתכונן למלחמה. ההתראה הייתה על-פי המדרג הפיקודי: ככל שהפורמציה הייתה גדולה יותר, כך קיבלו מפקדיה בשלב מוקדם יותר התראה על היציאה למלחמה.

אין ספק שסאדאת לא התקשה לשמור על מידור בשל האופי הריכוזי של המשטר במצרים. רק צוות מצרי מצומצם ביותר עסק בהכנות למלחמה, בעוד שכל שאר גורמי השלטון נותרו ממודרים וניהלו חיי שגרה. הצלחת המידור תרמה תרומה מכרעת להצלחתה של תוכנית ההגנה המדינית-אסטרטגית וליצירת ההפתעה, שהביאה למצרים הישגים בתחילת המלחמה. סביר להניח שבלי צעדי המידור הקפדניים הייתה ישראל חושפת את התוכנית המצרית לצאת למלחמה באוקטובר 1973, ובכך הייתה נמנעת ההפתעה.

הערות

1. התרגום המילולי של המילה הרוסית "מסקיבוקה" הוא "הסוואה".

המזוינים ניתן בספרו של סאדאט, עמ' 178
5. ראו את דיווחיו של הרמטכ"ל שאולי על בניית התוכנית ההתקפית
המצרית – "מבצע 41" – לצליחת התעלה ולתפיסת המעברים,
שעובדה בשיתוף פעולה עם היועצים הסובייטים. (שאולי, 1978,
עמ' 81)

מקורות

אגימ מהייד, "התפיסה הסובייטית – הונאה ברמה המערכתית", **תצפית**
13, נובמבר 1994, עמ' 16-21

אטלס כרטא לתולדות מדינת ישראל, עשור שלישי, 1983, ירושלים
אלבדרי חסן ואחרים, 1974, **מלחמת רמזאן: הסיבוב הערבי-ישראלי**
הרביעי, אוקטובר 1973, חצב

בר שמואל, 1986, **מלחמת יום הכיפורים בעיני הערבים**, מערכות,
תל-אביב

בר-יוסף אורי, 1998, "הפתעת יום הכיפורים ומקורותיה", **מערכות** 361,
נובמבר 1998, עמ' 14-27

גולן שמעון, 1994, "צבא כמכשיר במדיניות חוץ: מצרים במלחמת יום
הכיפורים", **מערכות** 338, אוקטובר-נובמבר 1994, עמ' 16-27
גמסי עבד אל-עיאני, 1989, **מלחמת אוקטובר 1973**, אל-מנשרת א-שרקיה,
פאריז (בתרגום אמין/חצב 1994)

הייכל מוחמד חסנין, אוקטובר-נובמבר 1980, "מלחמת הרמזאן – הכנות
מהלכים לקחים", (מתוך ספרו הדרך לרמזאן), **מערכות** 276-277, עמ'
67-60

הייכל מוחמד חסנין, אוקטובר-נובמבר 1980, "תכנון והכנות" – פרק
מתוך הספר "מלחמת רמזאן", **מערכות**, 276-277, עמ' 68-70

זאבי אהרון, 1980, ה"ההונאה" **המצרית בתוכנית מלחמת יום הכיפורים**,
עבודת גמר לתואר מוסמך, מגמה להיסטוריה של המזרח התיכון,
אוניברסיטת תל-אביב

זאבי אהרון, היבטים מדיניים בתוכנית המצרית להונאה במלחמת יום
הכיפורים, **מערכות** 338, אוקטובר-נובמבר 1994, עמ' 4-9

מהייד היסטוריה, 1981, **מלחמת יום הכיפורים: מצרים – מטרות**
המלחמה ותכנית המתקפה

"מקורות ערביים על מלחמת יום הכיפורים", **מערכות** 332, ספטמבר-אוקטובר
1993, תרגום: אמין/חצב

סאדאט אנואר, 1978, **סיפור חיי**, הוצאת עידנים, ירושלים, 1978

פווי מוחמד, 1988, **פרקים מתוך ספרו של מוחמד פוזי – שר המלחמה**
לשעבר של מצרים – על מלחמת אוקטובר 1973, א-שראע, לבנון,
בתרגום של אמין/חצב מה-23 באפריל 1989

צקלון מסי' 12, ינואר 1984, לקט מאמרים בנושאי הונאה, הוצאת מערכות
שאולי סעד א-דין, 1980, **חציית התעלה**, משרד הביטחון, מערכות,
תל-אביב

Smith, L. Charles, Mar. 18. 1998, "Soviet Maskirovko",
Air Chronicles, Air University, U.S

אולם בתו"ל הסובייטי יש למונח הזה משמעות רחבה ומקיפה הרבה
יותר. בעברית נהוג לתרגם מונח זה ל"הונאה", אולם תרגום זה
ממעט מהיקפו הכולל של המושג הרוסי ומהתפיסה שגלומה בו.
המילה העברית "הונאה" אינה כוללת בתוכה את כל הפעולות
הפסיביות שצוינו לעיל – ובמיוחד שמירת הסודיות והמידור.

2. על-פי התיאור המצרי היו נקודות תיאום בודדות, ולא גובש נוהל
קרב משותף לשני הצבאות. כמו כן בולטת הרגשת העליונות של
המצרים ביחס לסורים, המתוארים כפסיביים בהכנות למלחמה.
3. על יכולתו של המודיעין הכללי לדעת על הנעשה בצבא ניתן ללמוד
מדיווח שמסר בקיץ 1972 ראש הארגון דא, איסמאעיל עלי, לנשיא
על כשירותו הנמוכה של הצבא למלחמה. יכולתו של המודיעין הכללי
להשיג מידע כה מפורט על הכוחות המזוינים המצריים מעידה שלא
ניתן היה למדור אותו – ובודאי שלא את מפקדו – מההכנות למלחמה
ומהכוונה הכללית לתקוף את ישראל. נוסף על כך היה בודאי צורך
להטיל על הארגון משימות מודיעיניות ספציפיות לקראת המלחמה
– בראש ובראשונה שישג מידע על מידת מודעותה של ישראל
למלחמה הממששת ובאה. (ראו: שאולי, עמ' 223)

4. פירוט חלקי על זהות המשתתפים במועצה העליונה של הכוחות